

УДК 81'367:801.81''44''

К. А. Мараб'ян,

аспірант

(Херсонський державний університет)

kovalenko571katia@mail.ru

РОЛЬ ІКОНІЧНОСТІ СИНТАКСИСУ В ТЕКСТАХ МАЛИХ ЖАНРІВ ФРАНЦУЗЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті розглянуто явище іконізму на синтаксичному рівні у текстах малих жанрів французького фольклору. Іконізм на синтаксичному рівні проявляється у відображенні змісту повідомлення за допомогою актуального членування речення, поділу лексичних одиниць, які складають простір речення. Іконічні властивості повідомлення розкриваються у зв'язках між членами речення, завдяки чому текст набуває нового смислу та емоційного забарвлення. Представлено основні засоби іконічного кодування на синтаксичному рівні та визначено їх роль.

Ключові слова: іконізм, фольклор, синтаксис, речення, художній образ, синтаксичні засоби.

Іконізм як знакове відображення реальності в структурі висловлювання реалізується на різних мовних рівнях – у фонетиці, лексиці, синтаксисі. Незважаючи на те, що знаковість притаманна мовним знакам та образам, а тому частіше виражена на фонетичному або семантичному рівнях, в сучасній лінгвістиці іконізм розглядається в синтаксичній структурі речення як засіб додаткової передачі інформації.

Іконізм в текстах малого жанру на синтаксичному рівні проявляється у відображенні змісту повідомлення за допомогою актуального членування речення, поділу лексичних одиниць, які складають простір речення на різні групи: підмети, присудки, однорідні члени речення та ін. Іконічні властивості повідомлення розкриваються у зв'язках між членами речення, завдяки яким текст набуває нового смислу або емоційного забарвлення.

Серед відомих науковців перевагу дослідженням іконізму на синтаксичному рівні віддають О. Д. Наумова [1], А. Г. Баранов [2], Ю. П. Солодуб [3], О. І. Фаліна [4]. Дослідженню іконізму в сучасному мовознавстві присвячені розробки багатьох науковців: І. О. Гаценко вивчає особливості мотивації мовного знака в сучасному мовознавстві [5]; Н. В. Дрожащих досліджує іконізм і символізм як аспекти мовних знаків [6]; К. Я. Сігал розглядає проблеми та особливості реалізації іконічності в мові [7]; Н. А. Оніщенко досліджує вплив паралельних синтаксичних конструкцій на значення та функції епонімів [8].

Але й досі питання іконічної функціональності синтаксису в текстах малих жанрів французького фольклору залишається відкритим. Саме тому роль іконічності на синтаксичному рівні заслуговує на увагу з точки зору сучасної лінгвістичної науки та зумовлює актуальність нашої розвідки.

Мета статті – розглянути явище синтаксичного іконізму та визначити його роль у творах французького фольклору на прикладі коліскових пісень, загадок та лічилок.

Таким чином, наше завдання, по-перше, проаналізувати основні засоби іконічного кодування на синтаксичному рівні, по-друге – визначити його роль та вплив на дитину. Матеріалом дослідження слугують тексти французьких народних коліскових, загадок та лічилок.

Феномен іконічності був обґрунтований Т. Гівомом з точки зору біології та когнітивної лінгвістики. У художньому тексті зображується вигаданий (можливий) світ, який базується на основі відображення реальної дійсності, тому його можна умовно розділити на зовнішню (фізичну) реальність та внутрішню (психічну) реальність. До першої відносяться об'єкти дійсності та різноманітні форми їх взаємодії (руху), до іншої – компоненти психіки (психічні процеси): сприйняття, пам'ять, мислення, емоції [9].

Іконічність на синтаксичному рівні представляє опис фізичної реальності, зокрема взаємодію і рух об'єктів, що представлена через наявність або відсутність пауз; повтор дії; ритмічність; послідовність дій.

1. Паузи в діях.

Паузи у текстах французьких коліскових пісень вживаються як засіб виділення при звертаннях та графічно зображуються на письмі комами:

Dors, mon enfant de rêve,
Dors, mon cœur émerveillé
Dors, la nuit sera brève,
Dors, mon cœur émerveillé
Dors, la nuit sera brève,
Dors, mon cœur émerveillé [10]

Взагалі, у тексті коліскових паузи не є постійним явищем. Вони можуть зустрічатися також при повтореннях в наказовому способі дієслів:

Dors, dors! Vite, vite, vite! Dors, dors! Vite, vite, dors!
Le sommeil veut pas venir et l'enfant n'veut pas dormir
Dors, dors! Vite, vite, vite! Dors, dors! Vite, vite, dors!

Le sommeil va-t-il venir? L'agnelet va-t-il dormir?
Dors, dors! Vite, vite, vite! Dors, dors! Vite, vite, dors!
Le sommeil est arrivé, c'est pour toute la soirée
Dors, dors! Vite, vite, vite! Dors, dors! Vite, vite, dors! [10].

У текстах французьких колискових дуже рідко зустрічаються паузи, оскільки основною їх функцією є присипання дитини. Колискова виконується дуже мелодійно, винятком є звертання до дитини, які виділяються комами. Дуже рідко вживаються і складнопідрядні речення з підрядними сполучниками, тому що як правило тексти пісень дуже прості для розуміння та сприйняття дитиною, тому домінуючими є саме прості речення.

Частіше коми та паузи зустрічаються в текстах французьких загадок, що справедливо опосередковано тим, що загадку потрібно відгадувати, її текст вимовляється чітко та зрозуміло. Дуже часто дається якомога детальніше, хоч і завуальовано, характеристика предмета чи явища у виді опису його зовнішності, функції, характеристик тощо.

Un père a douze fils, chacun d'eux en a trente, moitié blancs, moitié noirs.
(L'an, les mois, les jours, les nuits) [11].

З цією ж ціллю, для детальнішої характеристики явищ та надання яскравості художнім образам використовують і складнопідрядні речення, метою яких є пояснення:

Mon père a une couverture
Qu'il ne peut plier,
Ma mère a une balle
Qu'elle ne peut rouler,
Ma soeur a tant d'écus
Qu'elle ne peut les porter
(Ciel, Lune, Etoile) [11].

Тексти французьких лічилок не менше загадок насичені паузами. Більшість лічилок мають розповідний характер. Часто використовуються складнопідрядні речення:

a) Quand trois poules vont aux champs
La première va par-dedant
La deuxième suit la première
En chantant coquelonlaire
La troisième ferme les rangs [12].
в) J'ai un petit lapin
Qui mange du pain,
J'ai un petit lapin
Qui mange du thym [12].

2. Послідовність дій.

Послідовність дій передається за допомогою ланцюжка однорідних дієслів, що створює своєрідний ритм і звучання текстів малих жанрів. Щоб показати, що за одиницю часу відбулося багато подій, використовуються довгі ланцюги однорідних дієслів. У текстах французьких колискових зустрічаються як правило повтори дієслів, які зазвичай асоціюються зі сном: "do, dors, dormira, tire, veille":

a) Do, do, dors, ma poulette
Do, do, dors, mon poulot
Do, do l'enfant do
L'enfant dormira bien't [10].
b) Faites vos dodo
dodo, tire lire lire
dodo l'enfant do
L'enfant do et l'enfant veille
L'enfant fera son dodo [10].

Систематичне повторення саме цих дієслів підсвідомо спонукає дитину до сну, відбувається постійне навіювання.

У текстах французьких народних лічилок також присутні такі ланцюжки дієслів:

a) Passe passera la dernière
Passe passé passera la dernière y restera... [12].
b) Mon petit lapin
A bien du chagrin
Il ne saute plus ne danse plus dans mon jardin
Saute saute saute mon petit lapin [12].

Особливо насичені однорідними дієсловами народні загадки, оскільки завдяки опису процесів руху надається характеристика багатьом предметам, явищам, тваринам:

a) Qu'est ce qui est rapetassé, rapetassé

Que jamais l'aiguille n'y a passé

(Le ciel nuageux) [11].

b) Qu'est ce qui vole d'en haut, chemine et n'a point de pied, s'assiet et n'a point de cul?

(La neige) [11].

3. За допомогою **опису ритмічних дій** досягається здатність синтаксису передавати ритм. У стилістиці широко досліджувався ритм художнього твору (Б. В. Томашевський, В. В. Виноградов, І. Р. Гальперін, І. В. Арнольд). На думку І. Р. Гальперіна ритм художнього твору заснований на повторенні суміжних структурних одиниць через короткі інтервали. Найбільш суттєві ритмічні зразки засновані на використанні певних стилістичних фігур, а саме: переліку, повторів, паралельних конструкцій, хіазма. Надзвичайно насичені синтаксичними засобами вираження тексти малих жанрів французького фольклору. Домінуючим засобом ритмотворення є різного роду повторення: анафора, епіфора, алітерація, асонанс, консонанс:

a) **Fais dodo**,

Colin mon petit frère;

Fais dodo

T'auras du lolo [10].

b) **Mon** pere avait cinq cents moutons

Dont j'étais la bergere,

Dont j'étais la bergere,

Dondaine, dondon. [10].

c) Dans la mare je **barbote**

Je saute et je **clapote**

Toute la journée

écoute-moi coasser.

Qui suis-je? [11].

Особливо насиченими ритмотворними стилістичними фігурами є тексти французьких колискових та лічилок, оскільки завдяки синтаксису передається ритм художнього твору, створюється ефект надзвичайної мелодійності, пісенності та музичності.

4. **Повторення дії** передається різними засобами в синтаксисі: анафора, епіфора, анадиплосис, рамочний повтор. У текстах французького фольклору найчастіше зустрічається повтор дієслова, який безпосередньо є іконічністю повторення однієї і тієї ж дії чи процесу, вказує на збільшення тривалості та інтенсивності дій у текстах лічилок:

Jean Petit qui **danse**

Jean Petit qui **danse**

De son doigt il **danse**

De son doigt il **danse**

De son doigt, doigt, doigt

Ainsi **danse** Jean Petit [12].

У текстах французьких загадок повторення дії є допоміжним елементом при відгадуванні:

S'ils **viennent**, ils ne **viendront** pas,

S'ils ne **viennent** pas ils **viendront**.

(Les pigeons et les pois) [11].

Повторення дієслів у текстах французької народної колискової пісні передають відчуття монотонності, одноманітності, погойдування дитячої колиски та сприяють кращому засипанню:

Do, do, dors, ma poulette

Do, do, dors mon poulot... [10].

5. **Передача швидкості дії** відбувається за допомогою довжини фрази, рядка. Швидкі дії – короткі речення, середня довжина – невеликі речення. Найдовші рядки притаманні загадкам, де дія відбувається помірно, послідовно і даються максимально точні вказівки до відгадування:

Qu'est-ce qui vit sans corps, qui entend sans oreille, qui parle sans bouche et que l'air seul fait naître ?

(L'écho) [11].

Середня довжина рядків притаманна текстам колискових та лічилок:

a) La lune endort le vent

Enfant il faut dormir

Écoute l'on entend

La bruyère rosir [10].

в) Ainsi font, font, font

Les petites marionnettes.

Ainsi font, font, font,

Trois p'tits tours

Et puis s'en vont ! [12].

Як показує аналіз текстів малих жанрів французького фольклору, структура речення носить додаткову інформацію, за рахунок якої відбувається додатковий вплив на дитину. Фольклорні тексти надзвичайно насичені засобами синтаксичного іконізму: паузами в діях, послідовністю дій, описом ритмічності, повторенням дій, передачею швидкості руху. Так, для колискової пісні характерна монотонність, одноманітність та сугестія, яка передається за допомогою однорідних членів речення, що позиціонуються зі сном. Для лічилок характерний опис послідовності дій та ритмічність, що досягається за допомогою різних повторів, що сприяє кращому запам'ятовуванню. Текстам французьких загадок властиві паузи в діях, послідовність, які допомагають якомога точніше поставити запитання та отримати вірну відповідь. Таким чином, теорія іконічності дозволяє простежити, яким чином синтаксичні структури імітують вигадану реальність та беруть участь у створенні художніх образів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Наумова О. Д. Объектный мир речевой коммуникации и систематизация психолингвистических понятий : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / Наумова Ольга Дмитриевна ; АН СССР, Ин-т языкознания. – М., 1987. – 32 с.
2. Баранов А. Г. Прагматика как методологическая перспектива языка / А. Г. Баранов. – Краснодар : Просвещение-Юг, 2008. – 188 с.
3. Солодуб Ю. П. Текстобразующая функция символа в художественном произведении / Ю. П. Солодуб // Философские науки. – 2002. – № 2. – С. 46–55.
4. Фалина О. И. Пространство текста и знаковая иерархия (на примере романа Т. Н. Толстой "Кысь") [Электронный ресурс] / О. И. Фалина. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/prostranstva-teksta-i-znakovaya-ierarhiya-na-primere-romana-t-n-tolstoy-kys>.
5. Гаценко І. О. Звукообразження в сучасному мовознавстві : структурно-семантичний опис / І. О. Гаценко // Наукові записки ім. М. Гоголя. Філологічні науки. – 2013. – Книга 2. – С. 261–264.
6. Дрожжих Н. В. Иконические и символические аспекты языковых знаков / Н. В. Дрожжих // Знак. Слово. Текст : семиотические аспекты языковых единиц разных уровней : [коллективная монография]. – Тюмень : Издательство Тюменского Государственного Университета, 2001. – 204 с.
7. Сигал К. Я. Проблемы иконичности в языке / К. Я. Сигал // Вопросы языкознания. – 1997. – № 6. – С. 100–119.
8. Оніщенко Н. А. Стилістичні прийоми синтаксису як чинник епонімізації у світлі мовного іконізму / Н. А. Оніщенко // Вісник ХНУ. – 2011. – № 953. – С. 118–124.
9. Givon T. Isomorphism in the grammatical code : cognitive and biological considerations / T. Givon // Studies in language. – Philadelphia : John Benjamins Publishing company, 1991. – Vol.15, No.1. – P. 89–93.
10. Французькі колискові пісні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.momes.net/comptines/comptines-berceuses.html>.
11. Французькі загадки [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: <http://www.takatrouver.net/devinettes/index.php>.
12. Французькі лічилки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://festival.1september.ru/articles/506100/>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Naumova O. D. Obektnyy mir rechevoy kommunikatsii i sistematzatsiya psikholingvisticheskikh ponyatiy [Object World Speech Communication and Systematization of Psycholinguistic Concepts] : avtoref. diss. na soiskanie uch. stepeni d-ra filol. nauk : spets. 10.02.19 / Naumova Ol'ga Dmitrievna. – AN SSSR, In-t yazykoznaniiya. – M., 1987. – 32 s.
2. Baranov A. G. Pragmatika kak metodologicheskaya perspektiva yazyka [Pragmatics as a Methodological Language Perspective] / A. G. Baranov. – Krasnodar : Prosveshchenie-Yug, 2008. – 188 s.
3. Solodub Yu. P. Tekstoobrazuyushchaya funktsiya simvola v khudozhestvennom proizvedenii [Text-Forming Symbol Function in the Belles-Lettres] / Yu. P. Solodub // Filosofskie nauki [Philological Sciences]. – 2002. – № 2. – S. 46-55.
4. Falina O. I. Prostranstvo teksta i znakovaya ierarhiya (na primere romana T. N. Tolstoy "Kys' ") [The Text Space and the Symbolic Hierarchy (on the Example of the Novel by T. N. Tolstoy "Kys'")]. – [Elektronnyy resurs] / O. I. Falina. – Rezhym dostupu : <http://cyberleninka.ru/article/n/prostranstva-teksta-i-znakovaya-ierarhiya-na-primere-romana-t-n-tolstoy-kys>.
5. Gatsenko I. O. Zvukozobrazheniya v suchasnomu movoznavstvi : struktarno-semantichnyy opys [The Sound Image in the Modern Linguistics : the Structural and Semantic Description] / I. O. Gatsenko // Naukovi zapysky im. M. Gogolya. Filologichni nauky [Scientific M. Gogol's Notes. Philological Sciences]. – 2013. – Knyga 2. – S. 261–264.
6. Drozhashchikh N. V. Ikonicheskie i simvolicheskie aspekty yazykovykh znakov [Iconic and Symbolic Aspects of Language Signs] / N. V. Drozhashchikh / Знак. Слово. Текст : семиотические аспекты языковых единиц разных уровней [Sign Word. Text : Semiotic Aspects of Language Units of different Levels] : [kollektivnaya monografiya]. – Tyumen' : Izdatel'stvo Tyumenskogo gosudarstvennogo universiteta, 2001. – 204 s.
7. Sigal K. Ya. Problemy ikonichnosti v yazyke [The Iconicity Problem in the Language] / K. Ya. Sigal // Voprosy yazykoznaniiya [Linguistic Questions]. – 1997. – № 6. – S. 100–119.
8. Onishchenko N. A. Stilistichni pryomy syntaksysu yak chynnyk eptonimizatsiyi u svitli movnogo ikonizmu [Stylistic Syntax Methods as an Eptonimization Factor in the Light of the Language Iconicity] / N. A. Onishchenko // Visnik HNU [Kharkiv National University Journal]. – 2011. – № 953. – S. 118–124.

9. Givon T. Isomorphism in the grammatical code : cognitive and biological considerations / T. Givon // Studies in language. – Philadelphia : John Benjamins Publishing company, 1991. – Vol.15, No.1. – P. 89–93.
10. Frantsuz'ki kolyskovi pisni [French Lullabies] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.momes.net/comptines/comptines-berceuses.html>.
11. Frantsuz'ki zagadky [French Riddles] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.takatrouver.net/devinettes/index.php>.
12. Frantsuz'ki lichylky [French Counting-out] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://festival.1september.ru/articles/506100/>.

Матеріал надійшов до редакції 24.03. 2015 р.

Марабьян К. А. Роль иконичности синтаксиса в текстах малых жанров французского фольклора.

В статье рассматривается явление иконизма на синтаксическом уровне в текстах малых жанров французского фольклора. Иконизм на синтаксическом уровне проявляется в отражении содержания сообщения с помощью актуального членения предложения, деления лексических единиц, составляющих пространство предложения. Иконические свойства сообщения раскрываются в связях между членами предложения, благодаря чему текст приобретает новый смысл и эмоциональную окраску. Представлены основные средства иконического кодирования на синтаксическом уровне и определена их роль.

Ключевые слова: иконизм, фольклор, синтаксис, предложение, художественный образ, синтаксические средства.

Marabian K. A. The Syntactic Iconicity Role in Small Genre Texts of the French Folklore.

The syntax iconic functionality in the texts of small genres of the French folklore remains unresolved. The iconicity role on the syntactic level deserves attention in the modern linguistic science and determines the relevance of our research. The texts of French folk songs, riddles and rhymes are materials for this study. The article deals with the phenomenon of iconicity in the texts of small genres of the French folklore on the syntactic level. The iconicity on the syntactic level manifests itself by the reflection of the message contents by using topic-comment, division of lexical items that make up the sentence space. Iconic properties of a message reveal the relations between the members of a sentence, so that the text takes on the new meaning and the emotional tone. The article presents basic means of the iconic coding on the syntactic level and defines their role and influence on the child. A large number of text analyses has helped to identify means of information coding, reality imitation and artistic images creation. The sentence structure is the additional information, which has the additional impact on the child. Thus, the iconicity theory allows us to trace how syntactic structures mimic the fictional reality and participate in the creation of artistic images.

Key words: iconicity, folklore, syntax, sentence, art image, syntactic means.